

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Директор Навчально-наукового
інституту історії та соціогуманітарних
дисциплін імені О. М. Лазаревського
Андрій КАТОЛИК

**ПРОГРАМА
ЕТНОГРАФІЧНОЇ ПРАКТИКИ
2025–2026 н.р.**

Освітній ступінь «Бакалавр»
Спеціальність 032 Історія та археологія

Чернігів

Програму розробили: к.і.н., доцентка, професорка кафедри історії України, археології та краєзнавства Т.Ф. Дорохіна

Обговорена на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства: Протокол № 1 від 29.08.2025 р.

Мова навчання: українська.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Етнографічна практика передбачає польові дослідження на місцях, де студенти можуть займатися вивченням специфіки (особливостей) культури населення регіону. Російсько-українська війна докорінно змінила підходи до проведення, формулювання мети та завдань, проблематики досліджень у рамках літніх етнографічних експедицій. Одним із актуальних завдань вітчизняної гуманітаристики стала фіксація «по гарячих слідах» фактичного матеріалу про повсякденне життя населення Чернігівщини в умовах воєнного стану (ізоляції або тимчасової окупації). Відтак у квітні 2022 р. керівництво Інституту історії разом з керівниками практики прийняли рішення щодо переорієнтації основного фокусу досліджень і після проведення ряду нарад був обраний напрям дослідження *«Повсякденне життя населення Чернігівщини в умовах російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року»*.

Головна мета етнографічної практики: оволодіти засадами організації польової етнографічної експедиції, видами і методами польових досліджень, методикою спілкування з респондентами (інформаторами), правилами ведення польової документації, вимогами щодо опрацювання та оформлення польових етнографічних матеріалів.

Основні завдання учасників усноісторичних досліджень: визначити місце проведення опитування; виявити носіїв інформації, обрати тип Опитувальника для респондентів; вести, передбачену програмою етнографічної практики, документацію; оформити зібраний матеріал для подальшого його використання.

Методика етнографічних досліджень в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, поєднуючи традиційні польові методи (інтерв'ю, спостереження) з цифровими технологіями (онлайн-опитування, аналіз соцмереж) задля забезпечення безпеки та максимального охоплення респондентів. Важливим є використання за згодою респондента різних видів технічних засобів для фіксації (запису) інформації.

Інформація, отримана студентами під час проходження практики, може бути використана для підготовки курсових та кваліфікаційних проектів, публікацій у різного рівня (призначення) ЗМІ, доповідей на тематичних наукових конференціях, семінарах та Круглих столах, написання монографій тощо.

Програма етнографічної практики студентів має відповідати:

- наказам та положенням Міністерства освіти і науки України щодо організації практичної підготовки студентів;
- освітній програмі підготовки фахівців;

- навчальному плану спеціальності;
- графіку освітнього процесу;
- кваліфікаційній характеристиці фахівців;
- особливостям бази практики.

Мета, зміст, завдання та послідовність практики визначаються Програмою, яку розробляють викладачі кафедри історії України, археології та краєзнавства і затверджує директор Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського.

Структура етнографічної практики

1. Організація та проведення етнографічної практики у визначених населених пунктах, згідно з наказом ректора НУЧК імені Т.Г. Шевченка про проведення етнографічної практики.

2. Виголошення цілей та завдань практики на настановчій конференції:

2.1. ознайомлення учасників етнографічної практики з наказом про проведення практики у поточному навчальному році;

2.2. ознайомлення студентів з діючою Інструкцією з охорони праці при проведенні етнографічної практики;

2.3. ознайомлення усіх залучених до практики з обов'язками під час її проходження;

2.4. надання методичних рекомендацій студентам щодо проходження практики;

2.5. презентація Щоденника з етнографічної практики, коментарі про його заповнення;

2.6. виголошення змісту практики, завдань щодо напряму дослідження.

3. Збір етнографічного матеріалу та його опрацювання.

4. Оформлення звітної документації з практики.

5. Підведення підсумків практики (звітна конференція).

6. Виставлення заліку студентам.

Мета та завдання етнографічної практики

Під час повномасштабного російського вторгнення в Україну студенти II курсу спеціальності 032 Історія та археологія та спеціальності 014 Середня освіта (Історія) у 2025–2026 н.р. проходять етнографічну практику в умовах запровадженого в Україні воєнного стану, тому польові етнографічні дослідження будуть проходити у змішаному форматі – у польових умовах та за місцем проживання студентів. *Обраний напрям дослідження – «Повсякденне життя населення Чернігівщини в умовах повномасштабного російського вторгнення в*

Україну 24 лютого 2022 року». Увага може бути звернена й на традиційну матеріальну та духовну культуру населення Чернігівщини, історичну спадщину певної території.

Територія дослідження – Чернігівщина, а саме:

м. Чернігів

Іванівська сільська територіальна громада

Михайло-Коцюбинська об'єднана територіальна громада

Новгород-Сіверська міська територіальна громада

Тупичівська сільська територіальна громада

Ворожі війська вдерлися на Чернігівщину в перший день нападу, пошкодили та зруйнували тисячі будівель – житла, школи, дитячі садки, лікарні та ін. Трагічні події зачепили людські долі – на Чернігівщині велика кількість загиблих та постраждалих. Чернігів став містом-фортецею на шляху ворога до Києва. Частина населених пунктів певний час перебувала під тимчасовою окупацією ворога, інша – була ізольована від українського соціуму. Багато людей виїжджали на захід країни або за кордон. Психологічну травму отримали фактично усі мешканці регіону. Чернігівщина стала фактично першим регіоном України, де розпочався процес фіксації, опрацювання та впровадження до наукового обігу усноісторичних свідчень очевидців повномасштабного російського вторгнення.

Мета практики: дослідити повсякденне життя мешканців Чернігівщини на початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, оволодіти навичками усноісторичних досліджень в надзвичайних умовах, набути досвіду спілкування з різновіковим, різностатевим населенням в умовах травматичних життєвих ситуацій, навчитися акумулювати та інтерпретувати отриману інформацію. Шляхом опитування респондентів ознайомитися з їхнім емоційно-психологічним станом, особливостями поведінки людей, реакціями на вжиті окупантами заходи, дезінформацію та фейкові повідомлення, проявами згуртованості, взаємодопомоги та ін.

Підсумки практики:

- звітна документація з практики (письмовий звіт, щоденник з додатками, реферат (за бажанням), фото- та відеоматеріали тощо) подається студентами-практикантами на перевірку до 10-го вересня поточного навчального року;

- підсумки практики підводяться на звітній конференції. Термін її проведення встановлюється на засіданні кафедри та узгоджується з дирекцією Інституту;

- на захисті практики (конференції) присутні: директор або представники дирекції Інституту, завідувач та викладачі кафедри історії України, археології та краєзнавства, керівники практики, студенти-практиканти. На конференцію запрошуються всі бажаючі працівники та студенти Університету;

- під час захисту практики студенти звітують про проведену роботу, виголошують доповіді, повідомлення, в яких висвітлюються шляхи виконання поставлених завдань (відео-, фотопрезентації, виставки зібраної наочності та ін.), надають пропозиції щодо поліпшення методів і способів організації практики, відповідають на запитання аудиторії;

- формою підсумкового контролю практики є залік;

- залік з практики виставляють керівники практики;

- підсумки практики обговорюються на засіданні кафедри історії України, археології, етнології та краєзнавства, виголошуються на засіданні Вченої ради Інституту;

- звітна документація, методичні матеріали зберігаються на кафедрі один рік після закінчення студентом навчання в Університеті;

- отримані усноісторичні матеріали передаються до Науково-дослідного центру усноісторичних досліджень Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського і можуть використовуватися для подальшого висвітлення під час науково-просвітницьких заходів, при написанні статей, кваліфікаційних робіт тощо.

Практична підготовка є невід'ємною частиною навчального плану спеціальності. Нескладання заліку з практики може бути підставою для відрахування студента з Університету за невиконання навчального плану.

Зміст практики

Проведення етнографічної практики планується на другу половину червня, після закінчення поточної заліково-екзаменаційної сесії. Термін проведення – 14 днів. Робочий день студента складає 6 годин на добу.

Етнографічна практика передбачає наступні етапи роботи:

1. Проведення настановчої конференції.

До початку етнографічної практики (термін корегується) проводиться настановча конференція за участі дирекції Інституту, завідувача кафедри історії України, археології та краєзнавства, керівників практики, кураторів навчальних груп, які будуть проходити практику, та студентів-практикантів. Під час конференції представник адміністрації або керівник практики оголошує наказ «Про проходження літньої етнографічної практики студентами II курсу (назва

групи, спеціальність) Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського». Виголошуються прізвища студентів та керівників, місце проходження практики, мета та завдання практики, надається необхідна навчально-методична консультація. Керівник практики знайомить учасників з «Інструкцією з охорони праці при проведенні етнографічної практики».

2. Підготовча робота студентів.

Студенти попередньо отримують інформацію щодо проведення усноісторичного дослідження на звітній конференції студентів, які проходили практику влітку 2025 р. Надалі студентам рекомендовано ознайомитись з матеріалами усноісторичних досліджень, присвячених російсько-українській війні 2022–2026 рр., представлених на різного рівня наукових форумах, у ЗМІ тощо. У якості психологічної підготовки студентської молоді до проведення усноісторичних досліджень в умовах воєнного стану рекомендовано розглянути матеріали, розміщені на сайтах Національного університету «Острозька академія» – «Психологічний фронт: про підтримку студентів під час війни розповіла Оксана Матласевич», Інституту модернізації змісту освіти – «Психологічна підтримка в умовах війни», Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди – «Новини кафедри психології», Національного університету «Львівська політехніка» – «Ми ніколи не працювали в стані війни, однак зараз наш організм і до таких умов пристосовується», а також Центрів усної історії в Україні тощо.

3. Польова експедиційна робота проводиться на території Чернігівщини згідно з Наказом та Програмою практики;

4. Опитування респондентів (структуровані бесіди, під час яких студенти ставлять запитання мешканцям визначених населених пунктів), з метою збору запрограмованої інформації. Фіксація інформації передбачається за допомогою диктофону для запису і відтворення усного мовлення з метою його подальшого прослуховування і транскрибування. Інтерв'ю має проводитися індивідуально.

5. Опрацювання зібраного матеріалу. Оформлені письмові записи зібраного матеріалу підвищують точність звітності та сприяють збереженню інформації для подальшого використання.

6. Підготовка звітної документації.

7. Проведення підсумкової звітної конференції з етнографічної практики (захист практики).

У процесі дослідження використовуються такі види роботи:

- *особисті спостереження, вивчення проблеми;*
- *опитування респондентів.* Успішне проведення вимагає дотримання таких основних положень: *обов'язкове оформлення анкети інформатора та отримання його згоди на оприлюднення наданої їм інформації.* Респондент після заповнення з його слів анкети має ознайомитися з нею і залишити свій підпис на ознаку згоди з її змістом. Студент має налаштувати респондента на невимушену довірливу розмову, коригувати бесіду у разі потреби, фіксувати інформацію за допомогою технічних засобів тощо;
- *матеріали опитування розміщуються у Додатках щоденника як транскрипція (виклад розмовної мови в письмовий та електронний текстовий формат);*
- *фіксація речових матеріалів, фотоматеріалів, документів (різного виду наочності) для використання їх при складанні звіту, підготовки презентації на звітній конференції тощо у Додатках щоденника.*

Одним із важливих етапів етнографічної практики є опрацювання усноїсторичних свідчень: розшифрування диктафонних записів (не змінюючи мови і тексту респондента), позначення дати, місця, прізвища та ім'я інформатора, стисла характеристика матеріалу тощо. Записи можуть супроводжуватися словником регіональних і локальних назв.

Важливе значення має правильне оформлення звітної документації. Консультації з цього приводу надаються керівниками практики протягом усього терміну проходження практики.

Виконання і своєчасне подання керівникові практики звітних матеріалів є підставою для зарахування студентам проходження етнографічної практики.

Види і методи збирання етнографічної інформації

Для етнографії характерний комплексний підхід до проблеми дослідження, використання джерел, методів і прийомів суміжних дисциплін. Це потребує вивчення методів збирання польових матеріалів, шляхів дослідження, осмислення і пізнання особливостей місцевих мешканців та їхньої традиційно-побутової культури, а в умовах сьогодення – вивчення емоційно-психологічного стану населення Чернігівщини та перебігу подій під час російської агресії.

Збираючи польовий етнографічний матеріал, кожен дослідник має прагнути якомога повніше і достовірніше ознайомитися з інформацією про об'єкти своїх наукових зацікавлень. Серед методів і видів збирання інформації можуть бути використані такі їх різновиди:

- 1) спостереження;
- 2) анкетування;
- 3) усне опитування респондентів;
- 4) метод комплексного аналізу;
- 5) метод пережитків (реконструктивний);
- 6) порівняльно-історичний метод;
- 7) метод типологічного аналізу;
- 8) наочні: графічні, фото-, фоно- і відеофіксація.

З метою опрацювання отриманих матеріалів використовуються *комплексний, системний аналіз, узагальнення, класифікація, зіставлення, а також статистичний та реконструктивний методи.*

Звіт про результати практики

Захист етнографічної практик проходить у два етапи: I етап – перевірка керівниками практики наданих студентами матеріалів та рекомендації щодо захисту; II етап – безпосередньо захист, під час якого студенти презентують зібрані матеріали.

Звітна конференція – відкритий захід, на який запрошується керівництво, викладачі та студенти Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського, а також працівники музеїв, викладачі та учні шкіл територіальних громад, де проходили усноісторичні дослідження тощо. Керівники практики, за погодженням з дирекцією Інституту, відзначають найкращі наукові доповіді студентів та рекомендують їх до друку у збірнику студентських наукових праць «Juvenia studia», презентувати у якості доповідей на щорічній *Науковій конференції* молодих учених та студентів Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського.

Під час звітної конференції студенти, окрім доповідей та відео-презентацій, до уваги зібрання пропонують виставку зібраної наочності, фотознімків тощо.

Отримані студентами навички самостійної роботи повинні стати основою для їх широкого застосування у процесі навчання на старших курсах і під час трудової діяльності: планування та організація науково-дослідної роботи, робота з різними видами джерел, ведення документації, застосування технічних засобів запису та збереження інформації, каталогізація знахідок тощо.

Зібраний матеріал може бути використаний при написанні студентами статей та кваліфікаційних робіт, участі у тематичних наукових конференціях, Круглих столах, семінарах тощо.

Опис предмета курсу «Етнографічна практика»

Курс: навчальний	Напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу Нормативний, 4-й семестр Форма контролю: залік
Кількість кредитів ECTS: 3	Спеціальності 032 Історія та археологія, 014 Середня освіта (Історія)	
Загальна кількість годин: 120		

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання знань студентів за кредитно-модульною системою

Кожен з двох модулів оцінюється до 35 балів. Під час заліку студент може отримати 30 балів.

Бали за виконані завдання:

- складання плану роботи – 5 балів (для кожного модулю);
- кількість опитаних респондентів – 20 балів (не менше 3-х респондентів на день для кожного модулю);

- попереднє опрацювання зібраного матеріалу – 10 балів (до кожного модулю);
- підготовка звітного матеріалу – 15 балів;
- участь у підсумковій Конференції: доповідь, презентація, наочність – 15 балів.

Література

1. Війна на сході України. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Війна в Україні: росія знищує мирне населення та влаштовує геноцид українців. URL: <https://champion.com.ua/others/2022/04/14/896547/viyna-v-ukrayini-rosiya-znyshchuye-myrne-naselennya-ta-vlashtovuye-henotsyd-ukrayintsiv-live>
3. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження : навч. посіб. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 288 с.
4. Кожолянюк Г.П. Шестаков Ю.П. Етнографічні експедиції та етнологічна практика : Навч. посіб. Чернівці : Рута, 2000. 64 с.
5. Красненко М. Як потрібно говорити про росію і росіян у світі, щоб не допустити повторення «глобального зла». URL: <https://zmina.info/columns/yak-potribno-govoryty-pro-rosiyu-i-rosiyan-u-sviti-shhob-ne-dopustyty-povtorennya-svitovogo-zla/>
6. Найкоротша історія російсько-української війни: з чого почався та як набрав оберти конфлікт на Донбасі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/31380909.html>
7. Макарчук С.А. Етнографія України : Навчальний посібник. Львів : Світ, 2004. 520 с.
8. Паньків М.І. Організація польових досліджень з етнографії (для студентів історичного факультету та краєзнавців). Методичний посібник. Івано-Франківськ: Плай, 2005. 128 с.
9. Росія напала на Україну: хронологія основних подій URL: https://24tv.ua/rosiya-napala-ukrayinu-24-lyutogo-2022-hronologiya-podiy_n1876131
10. Росія: усі новини. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/tags/rosija/>
11. Що таке етнографічне дослідження? URL: http://www.marketagency.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=760&Itemid=555

12. Усна історія в Україні. Асоціація усної історії. Європа. URL:
<https://oralhistory.com.ua/resursi/centri-uaui/>
13. Усна історія України: навч. посіб. / Б. Черномаз. Київ: Талком, 2019. 160 с.

Щоденник

польової етнографічної практики

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

Студента _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

спеціальність _____

курс, група _____

керівник _____

2025–2026 н. р.

Загальне положення про польову етнографічну практику

Польова етнографічна практика є невід'ємною складовою частиною навчального процесу студентів, які навчаються за спеціальністю 032 Історія та археологія та 014 Середня освіта (Історія). Одночасно, це одна з форм самостійної навчально-наукової дослідної роботи студентів. Етнографічна практика передбачає стаціонарні польові дослідження на місцях, де студенти можуть займатися безпосереднім вивченням особливостей (специфіки) населення.

Повномасштабне російське вторгнення у лютому 2022 р. докорінно змінили форми, методи та тематику етнографічних досліджень в Інституті історії. Основна тематика дослідження та її напрям з літа 2022 р. присвячені *«Повсякденному життю населення Чернігівщини в умовах російського вторгнення в Україну»*. Студенти вивчають історію Чернігівщини під час бойових дій кінця лютого – початку квітня 2022 р. за матеріалами свідчень очевидців.

Етнографічна практика у 2025–2026 н.р. буде проходити для іногородніх студентів за місцем проживання, для студентів-чернігівців – у м. Чернігові та населених пунктах *Іванівської, Михайло-Коцюбинської, Новгород-Сіверської та Тупичівської територіальних громад*. Крім цього, плануємо опитати тимчасово переміщених з України осіб з причини війни за кордон.

Отже, метою етнографічної практики є виявлення, опис та збереження усноісторичних джерел, отриманих від цивільного населення про події російсько-української війни; набуття студентами практичних вмінь та навичок збирання матеріалів, оволодіння основними методами, прийомами дослідження та отримання інформації.

Методика сучасних етнографічних досліджень передбачає використання комплексного підходу щодо обрання методів дослідження: *комплексного аналізу, системного аналізу, узагальнення, класифікації, зіставлення*, а також *статистичний та реконструктивний методи*. Під час збирання та опрацювання

матеріалів необхідним є використання технічних засобів (диктофон, відеозапис тощо).

Практика розрахована, перш за все, на індивідуальну роботу студента, але передбачає і колективні студентські пошуки. В ході польової етнографічної практики відбувається активізація індивідуальних здібностей студентів, перевірка і застосування теоретичних знань, які вони отримали під час навчання.

Інформація (матеріали), отримана студентами під час проходження практики може бути використана для підготовки курсових та кваліфікаційних проектів, публікацій, доповідей на різного рівня наукових форумах, написання монографій тощо.

Направлення на практику

Студент _____

направляється на польову етнографічну практику до _____

назва населеного пункту

Керівник практики ННІ імені О.М. Лазаревського
Дорохіна Т.Ф.

Початок практики «___» червня 2026 р.

Закінчення практики «___» липня 2026 р.

Відмітка про прибуття на місце проходження практик

Сільська, міська Рада; музей; школа, ін.

М. П.

п.і.б., посада

/ _____ /
підпис

Зміст щоденника

1. Місце проведення практики, проживання під час практики (адреса).
2. План роботи студента-практиканта
3. Анкети індивідуального опитування
4. Опитувальник
5. Відповіді на питання
6. Додатки
7. Пропозиції студентів щодо організації та проведення етнографічної практики
8. Відгук керівника (методиста) етнографічної практики

Місце проведення практики, проживання під час практики

назва, область, район

вулиця, будинок, телефон

Дата:

прибув _____

вибув _____

Керівник практики _____ / _____
підпис

План роботи студента-практиканта*

План роботи передбачає включення до переліку всіх заходів, проведених студентом у період практики – з червня по ... липня 2025 року

Дата	Перелік заходів
1	2

* Кількість сторінок довільна

Анкета респондента*
Загальні відомості та згода
(заповнюється інтерв'юером зі слів респондента)

Суб'єкт опитування _____
прізвище, ім'я, по батькові

Адреса проживання _____
населений пункт, вулиця, будинок, квартира, телефон

Дата народження _____

Місце народження _____

Національність _____

З якого року проживаєте у даному населеному пункті:

Освіта _____
назва навчального закладу, спеціальність

Рід занять (професія, фахова приналежність, сфера діяльності):

Конфесійна (релігійна) приналежність: _____

Мова, якою розмовляєте і вважаєте рідною: _____

Захоплення, інтереси:

Коротка характеристика змісту інтерв'ю (заповнює інтерв'юер: основні теми, ключові події, акценти респондента)

Етичний блок (інформативна згода)

Я підтверджую, що ознайомлений(а) з метою, форматом та умовами проведення інтерв'ю й добровільно погоджуюсь брати участь у цьому дослідженні.

Позначки відповідних варіантів:

1. Запис інтерв'ю

- Дозволяю аудіозапис інтерв'ю
- Не дозволяю аудіозапис
- Дозволяю відеозапис інтерв'ю
- Не дозволяю відеозапис

2. Використання інтерв'ю

- Дозволяю використовувати запис для наукових та освітніх цілей
- Дозволяю часткове використання (уточнити): _____
- Не дозволяю використання для наукових цілей

3. Анонімність

- Бажаю залишатися анонімним(ою)
- Дозволяю використання мого імені у публікаціях

4. Право відмови

- Мені повідомлено, що я можу припинити інтерв'ю у будь-який момент
-

Підпис респондента: _____ /
« ____ » _____ 2026 р.

Підпис інтерв'юера: _____ /
« ____ » _____ 2026 р.

* Кількість анкет довільна

Опитувальник*

(Додаток А-3)

Питання, присвячені проблемі дослідження, визначаються згідно з програмою етнографічної практики. Порядок їх оголошення не може змінюватися. Проте, якщо респондент з власної ініціативи доповнює своє інтерв'ю інформацією, яка має відношення (продовжує) до тематики, практикант повинен оформити ці свідчення з поясненнями після затвердженого переліку питань Опитувальника. Окрім цього, у разі відмови респондента відповідати на якесь із зазначених у переліку питань (відсутність інформації, не розуміння проблеми, не компетентність тощо) практикант продовжує інтерв'ю, не змінюючи порядок (нумерацію) питань Опитувальника.

*Кількість сторінок довільна

Відповіді на питання*

Відповіді на питання, опрацьовані після розшифрування диктофонних записів інтерв'ю, представлені у вигляді узагальнень найбільш розкритих проблем з посиланням на респондентів. Питання, які залишилися не з'ясованими належним чином, представлені окремими поясненнями респондентів. Доповнювати відповіді власними коментарями студентам не можна (це може мати місце у звіті студента).

*Кількість сторінок довільна

*Додатки**

*Кількість сторінок довільна

*Пропозиції**

*Кількість сторінок довільна

*Відгук керівника практики**

*Кількість сторінок довільна

ДОДАТОК А

Опитувальник

для мешканців, які перебували під тимчасовою окупацією

I. Уявлення про війну до її початку та перші реакції

1. Чи вважали Ви до 24.02.2022 року ймовірною загрозою повномасштабного вторгнення РФ на територію України?
2. Чи дослухалися Ви до порад щодо підготовки до ймовірного воєнного стану (тривожна валіза, запаси тощо)?
3. Коли, за яких обставин і з яких джерел Ви дізналися про початок повномасштабного вторгнення?
4. Яким був Ваш емоційний стан у цей момент?
5. Які перші дії або рішення Ви здійснили після отримання новин про початок війни?
6. Чи виникала у Вас думка про можливість виїзду за кордон або до безпечнішого регіону?
7. Чи відчували Ви в громаді зростання патріотичних почуттів, солідарності та прагнення захищати державу?

II. Початок бойових дій та окупації

8. Чи мали місце бойові дії поблизу Вашого населеного пункту? Які їхні наслідки?
9. Чи перебував Ваш населений пункт під тимчасовою окупацією? Якщо так, у який період і за яких умов?
10. Які обставини, на Вашу думку, сприяли потраплянню Вашого населеного пункту в окупацію? Чи цього можна було уникнути?
11. Як саме розпочалась окупація у Вашому регіоні? Чи супроводжувалася вона зіткненнями або обороною?
12. Чи відбувався масовий виїзд жителів до інших регіонів? Хто виїжджав і з яких причин?

III. Повсякденне життя в умовах окупації

13. Чи діяли у Вашій громаді форми опору (партизанські групи, громадська непокора)?
14. Чи мали Ви особистий досвід контактів із представниками окупаційних військ? Яким був характер цих взаємодій?

15. Чи намагалися окупаційні сили виправдовувати свою присутність? Якими засобами здійснювався інформаційний вплив на місцеве населення?
16. Чи були присутні в публічному просторі ідеологічні символи, гасла окупаційних сил?
17. Чи перебували окупаційні війська безпосередньо у Вашому населеному пункті? Чи використовували вони цивільну інфраструктуру?
18. Які обмежувальні заходи були запроваджені окупаційною владою (пересування, комендантська година, мобільний зв'язок тощо)? Чи мали місце порушення прав і свобод (перевірки, обшуки, залякування)?
19. Якими були дії представників місцевої влади під час окупації? Чи виконували вони обов'язки, залишили територію, допомагали населенню?
20. Чи мала місце взаємодія громади або влади з окупантами задля вирішення гуманітарних питань?
21. Чи доставлялась до населеного пункту гуманітарна допомога? Чого бракувало найбільше у побуті?
22. Чи мали місце прояви взаємодопомоги між мешканцями громади? У якій формі це проявлялося?
23. Чи були зафіксовані випадки приязного ставлення місцевих до окупантів?

IV. Репресії, насильство, тиск

24. Чи стикались Ви або інші мешканці з погрозами, фізичним насильством, обшуками, арештами, зникненнями?
25. Чи здійснювався переслідування представників місцевої влади, активістів, учасників АТО/ООС, журналістів тощо?
26. Чи мали місце викрадення посадовців, вчителів, лікарів, працівників комунальних служб та цивільного населення?
27. Чи були зафіксовані спроби змусити місцевих посадовців, освітян, активістів до співпраці з окупаційною адміністрацією?
28. Чи мали місце випадки пограбувань, мародерства під час окупації?
29. Чи постраждали об'єкти соціальної інфраструктури у Вашій громаді (школи, лікарні, магазини)?

V. Звільнення території та післяокупаційний період

30. Коли та за яких обставин відбулося звільнення Вашого населеного пункту?
31. Чи супроводжувалося звільнення бойовими діями? Які були їхні наслідки?
32. Які проблеми хвилювали громаду в період бойових дій та після звільнення?

33. Чи проводились гуманітарні, культурні, інформаційні заходи в ці періоди?

VI. Соціальні та емоційні зміни в громаді

34. Як змінилася Ваша особиста поведінка і взаємини з іншими під час окупації?

35. Як, на Вашу думку, змінився емоційний стан мешканців громади в умовах війни?

36. Чи спричинила війна посилення згуртованості громади? У яких формах це проявилось?

37. Як змінилися Ваші родинні зв'язки та підтримка з близькими з інших регіонів?

VII. Ідентичність, релігія, цінності

38. Чи маєте Ви родичів або знайомих у Російській Федерації? Якщо так, чи підтримуєте з ними зв'язок і чи порушували тему війни або політичної ситуації у ваших розмовах?

39. Як Ви ставитеся до заборони російського культурного продукту, перейменування вулиць, ізоляції РФ?

40. Як змінилося Ваше ставлення до української мови внаслідок війни?

41. Чи посилилася для Вас важливість національної ідентичності?

42. Чи відбулися зміни в релігійному житті громади (перехід до ПЦУ, зміна релігійної активності)?

43. Які практики або заняття допомагали Вам зменшити емоційне навантаження в умовах війни?

VIII. Погляд у майбутнє

44. Якими Ви бачите перспективи завершення активної фази бойових дій?

45. Які особисті висновки або зміни у світогляді Ви зробили внаслідок війни?

46. Як Ви оцінюєте перспективи відбудови Вашого регіону?

47. Чи підтримуєте Ви ідеї створення меморіалів, музеїв або маршрутів пам'яті, пов'язаних із війною?

ДОДАТОК Б

Опитувальник

для громадян, які не перебували під російською окупацією

I. Уявлення про війну до 24 лютого 2022 року

1. Чи припускали Ви можливість повномасштабної агресії Росії в сучасних умовах?
2. Чи вживали Ви певних заходів підготовки до ймовірного введення воєнного стану (збір документів, запас продуктів, готівка тощо)?
3. Коли та з яких джерел Ви вперше дізналися про початок повномасштабного вторгнення?
4. Якою була Ваша перша емоційна реакція на цю новину?
5. Які перші дії Ви здійснили після початку вторгнення?

II. Реакція та мобілізація

6. Чи виникла у Вас думка про еміграцію або переїзд у безпечніший регіон?
7. Чи вплинула військова агресія на посилення патріотичних почуттів або мотивації до захисту України?

III. Бойові дії та захист населеного пункту

8. Чи велись бойові дії поблизу Вашого населеного пункту (мікрорайону)? Які наслідки вони мали?
9. Чи були створені загони територіальної оборони або самооборони? Хто їх формував і хто до них входив?
10. Які обмеження були запроваджені в умовах воєнного стану? Чи обмежували вони права і свободи громадян?
11. Як Ви сприймали повітряні тривоги, обмеження пересування, комендантську годину?
12. Які заходи безпеки Ви особисто практикували під час війни? Чи використовували Ви укриття? Як часто і за яких обставин?
13. Як відбувалося дотримання комендантської години у Вашій громаді? Чи обговорювали Ви заходи безпеки з близькими або сусідами?

IV. Дії влади та безпека

14. Як Ви оцінюєте доцільність таких заходів, як комендантська година, світломаскування, заборона алкоголю, обмеження виїзду чоловіків?
15. Якими були першочергові дії місцевої влади для забезпечення життєдіяльності громади? Як їх сприймало населення?

V. Побут і економіка

16. Які незручності чи труднощі Ви відчули в умовах війни (доступ до продуктів, готівки, транспорту тощо)?
17. Як працювали підприємства, організації, заклади під час воєнного стану?
18. Чи продовжували функціонувати заклади освіти та культури? У якому форматі?
19. Як діяв місцевий бізнес? Чи забезпечували підприємці життєво необхідними товарами? Як змінились ціни?

VI. Гуманітарна підтримка

20. Чи була організована доставка гуманітарної допомоги? Якою була її якість і розподіл?
21. Чи створювався гуманітарний штаб або волонтерська мережа в громаді? Як реагувало населення?
22. Чи приїздили до громади переселенці з районів бойових дій? Яку допомогу їм надавали?

VII. Соціально-психологічна ситуація

23. Які основні господарсько-економічні проблеми турбували мешканців під час війни?
24. Чи проводились гуманітарні чи культурні заходи у Вашій громаді? Як Ви до них ставитесь?
25. Як змінилася поведінка мешканців? Чи були випадки девіації, правопорушень?
26. Як змінився емоційний стан людей? У чому це проявлялося?

VIII. Згуртованість і родинні зв'язки

27. Чи сприяла війна посиленню взаємодопомоги та солідарності в громаді?
28. Як змінилися Ваші стосунки з рідними, друзями, знайомими з інших регіонів? Чи відчули Ви згуртованість родини?

IX. Культурна ідентичність та цінності

29. Чи змінилось ставлення місцевих мешканців до української і російської мови, культури, історії?
30. Як Ви оцінюєте політику інших держав щодо війни в Україні?
31. Чи маєте родичів або друзів у РФ? Чи підтримуєте з ними контакт? Як вони реагують на події в Україні?
32. Чи підтримуєте Ви ізоляцію від РФ, заборону російського культурного продукту, перейменування вулиць тощо?

X. Інформаційне поле і повсякденність

33. Звідки Ви дізнаєтесь новини про війну? Яким джерелам довіряєте і чому?
34. Які заняття допомагають Вам зменшити напругу й відволіктися?

XI. Релігійність, пам'ять і майбутнє

35. Чи посилились релігійні настрої в громаді? Чи були заклики до переходу від УПЦ МП до ПЦУ?
36. Чи можливе, на Вашу думку, повернення до довоєнного способу життя? Які зміни залишаться незворотними?
37. Як Ви ставитесь до можливості мирного договору з РФ і примирення в майбутньому?
38. Як досвід війни вплинув на Ваше світосприйняття? Що змінилося у Вашому ставленні до родинних зв'язків, почуття належності до Батьківщини, духовних та життєвих цінностей?
39. Які, на Вашу думку, мають бути першочергові завдання для держави та місцевої влади після завершення війни?

ДОДАТОК В

Опитувальник

для тимчасово переміщених осіб в умовах війни

I. Початок війни та евакуація

1. Чи припускали Ви можливість повномасштабної агресії Росії в сучасних умовах?
2. Чи вживали Ви певних заходів підготовки до ймовірного введення воєнного стану (збір документів, запас продуктів, готівка тощо)?
3. Коли, за яких обставин і з яких джерел Ви дізналися про початок вторгнення?
4. Яким був Ваш емоційний стан у той момент?
5. Якими були Ваші перші дії?
6. Коли і чому виникла потреба емігрувати або переїхати у безпечніший регіон?
7. Як відбувався процес виїзду? З якими труднощами Ви стикнулися?
8. Чому Ви обрали саме це місце для тимчасового перебування?
9. Чи отримали Ви допомогу на новому місці від місцевих, влади, волонтерів?
10. Як було організовано забезпечення житлом, їжею, необхідними речами?
11. Чи зареєструвалися Ви як ТПО або біженець? Чи отримуєте грошову допомогу?

II. Адаптація та соціальна взаємодія

12. Якими є ваші основні кроки в адаптації та соціалізації на новому місці проживання (зокрема, участь у мовних курсах, пошук роботи, здобуття нової кваліфікації чи інші форми інтеграції в місцеву спільноту)?
13. Чи підтримуєте Ви контакти з іншими тимчасово переміщеними особами? Чи були спроби спільної самоорганізації для вирішення побутових або соціальних питань?
14. Чи співпрацюєте Ви з волонтерськими ініціативами, що підтримують ЗСУ?
15. Чи берете участь в акціях на підтримку України?
16. Чи проводяться у Вашій громаді гуманітарні, культурні заходи? Як Ви їх сприймаєте?
17. Яким було ставлення місцевого населення до Вашого прибуття як тимчасово переміщеної особи? Чи спостерігались випадки соціальної напруги, непорозумінь або конфліктів на побутовому, культурному чи міжетнічному ґрунті?

III. Емоційний досвід і соціальні трансформації

18. Чи доводилося Вам стикатися з прикладами змін у поведінці або психоемоційному стані серед переселенців — наприклад, тривожність, відчуження, схильність до вживання алкоголю? Як це сприймалося оточенням?
19. Які зміни Ви спостерігали в емоційному стані членів Вашої родини та місцевої громади в умовах війни? У чому саме проявлялися ці зміни?
20. Чи спричинила війна зростання згуртованості, взаємодопомоги у Вашому середовищі?
21. Наскільки зблизились Ви з родичами та друзями, що залишились в Україні?
22. Як Ви оцінюєте ставлення міжнародної спільноти до війни в Україні? Якою, на Вашу думку, є суспільна та урядова позиція країни, в якій Ви зараз перебуваєте?

IV. Культурна ідентичність та цінності

23. Чи змінилось Ваше ставлення до української/російської мови, культури, історії?
24. Чи маєте родичів або друзів у РФ? Чи підтримуєте з ними зв'язок? Якою є їхня реакція на події в Україні?
25. Чи підтримуєте Ви ініціативи щодо ізоляції від РФ: заборону російського культурного продукту, перейменування вулиць, демонтаж пам'ятників тощо?

V. Інформаційне поле і повсякденність

26. З яких джерел Ви отримуєте інформацію про війну та політичні події? Яким джерелам довіряєте і чому?
27. Які заняття, захоплення чи щоденні практики допомагають Вам зберігати емоційну рівновагу?

VI. Релігійність, пам'ять і майбутнє

28. Чи змінилось релігійне життя у Вашій спільноті під час війни? Чи були ініціативи переходу громад до Православної церкви України (ПЦУ)?
29. Чи вважаєте Ви можливим повернення до довоєнного способу життя після завершення війни? Які зміни, на Вашу думку, є незворотними?
30. Як Ви ставитеся до ймовірності підписання мирного договору з РФ у майбутньому?

31. Як досвід війни вплинув на Ваше світосприйняття? Що змінилося у Вашому ставленні до родинних зв'язків, почуття належності до Батьківщини, духовних та життєвих цінностей?
32. Які першочергові завдання, на Вашу думку, має реалізувати держава та місцева влада після війни?
33. Чи розглядаєте ви можливість повернення до місця постійного проживання? Які фактори могли б сприяти або перешкоджати цьому рішення?

ДОДАТОК Г

Опитувальник для співробітників НУЧК імені Т.Г. Шевченка (24.02.–01.04.2022)

I. Передумови, початок агресії та первинні реакції

1. Чи вважали Ви можливим сценарій повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації до України до лютого 2022 року?
2. Чи здійснювали Ви заходи з підготовки до надзвичайної ситуації (підготовка необхідних речей, документів, продуктів тощо)?
3. За яких обставин і з яких джерел Ви отримали інформацію про початок військової агресії Росії проти України?
4. Як Ви оцінюєте свій емоційний стан у перші години/дні після початку вторгнення?
5. Яких заходів Ви вжили одразу після початку повномасштабних бойових дій?
6. Чи контактували Ви з колегами, керівництвом або студентами з приводу організації професійної діяльності у воєнних умовах?

II. Реалії повсякденного життя під час активних бойових дій у м. Чернігові

7. Чи розглядали Ви можливість тимчасової евакуації або переїзду до іншого регіону України чи за кордон?
8. До кого Ви зверталися по консультації щодо подальших дій у перші дні війни?
9. Чи відбувалися бойові дії в межах або поблизу Вашого місця проживання? Які були їхні наслідки?
10. Чи володієте Ви інформацією про оборонні дії в місті Чернігів та про осіб, які брали участь у спротиві?
11. Чи зверталися Ви по допомогу у цей період? Якого характеру була необхідна підтримка і чи була вона надана?
12. Чи брали Ви участь у заходах з оборони міста або у волонтерських ініціативах у межах громади?

III. Соціальні трансформації та умови життя у період війни

13. Чи вплинули події війни на формування або посилення патріотичних почуттів серед мешканців громади?
14. Які обмеження було введено у Вашому населеному пункті в межах воєнного стану? Чи оцінюєте Ви їх як виправдані?

15. Як Ви сприймали такі обмеження, як комендантська година, заборона продажу алкоголю, світломаскування тощо?
16. Які дії були вжиті місцевою владою для забезпечення функціонування критичної інфраструктури?
17. Які основні труднощі та незручності Ви відчули під час активної фази бойових дій у місті?
18. Чи мали місце перебої у постачанні продуктів харчування, засобів першої необхідності, готівкових коштів тощо?
19. Яким чином продовжували функціонувати установи, підприємства та організації в умовах воєнного стану?
20. У якому форматі працювали навчальні заклади та заклади культури під час бойових дій?
21. Чи отримували Ви гуманітарну допомогу? Якщо так, як Ви оцінюєте її доступність та якість?
22. Чи були зафіксовані випадки прибуття внутрішньо переміщених осіб до Чернігова? Яку допомогу їм надавали?
23. Як Ви оцінюєте організацію евакуації населення з міста під час воєнного стану?
24. Які прояви взаємодопомоги, солідарності та самоорганізації Ви спостерігали серед мешканців міста?
25. Які були ключові соціальні та побутові проблеми, що турбували Вашу родину або знайомих у цей період?
26. Чи мали місце культурні заходи в місті під час активної фази бойових дій? Який був їхній характер і мета?
27. Чи фіксувалися зміни у соціальній поведінці населення (зростання правопорушень, тривожності, депресивних станів)?
28. Як змінився емоційний стан громади та які найбільш помітні його прояви Ви можете назвати?
29. Які форми громадської активності або соціальної підтримки були ініційовані в місті у відповідь на кризу?

IV. Цінності, погляди, національна ідентичність та бачення майбутнього

30. Чи зазнали трансформацій Ваші уявлення про українську ідентичність, історію, мову та культуру внаслідок війни?
31. Як Ви оцінюєте позицію міжнародної спільноти та окремих держав щодо війни в Україні?

32. Чи підтримуєте Ви зв'язок із родичами або знайомими, які перебувають на території РФ? Який характер мають ці контакти?
33. Чи схвалюєте Ви ініціативи щодо ізоляції від РФ, зокрема культурні санкції, перейменування об'єктів тощо?
34. Яким джерелам інформації Ви надаєте перевагу? Які критерії формують Ваш рівень довіри до них?
35. Які особисті практики (захоплення, дозвілля) допомагають Вам долати психологічну напругу під час війни?
36. Чи змінився підхід до Вашої професійної діяльності, зокрема викладання або організації освітнього процесу?
37. Як Ви оцінюєте сучасний стан освітнього процесу у Вашій сфері?
38. Які зміни були внесені до Вашої професійної діяльності у зв'язку з війною?
39. Чи відзначаєте Ви посилення релігійних почуттів у собі або у громаді? Чи відомі Вам випадки переходу релігійних громад до складу Православної Церкви України (ПЦУ)?
40. Чи вважаєте Ви можливим повернення до довоєнного способу життя? Які зміни можуть бути незворотними?
41. Чи бачите Ви перспективи укладення мирного договору з РФ та можливості подальшого примирення?
42. Які ціннісні висновки або переосмислення стали для Вас особисто ключовими у зв'язку з війною?
43. Які стратегічні пріоритети, на Вашу думку, мають стати основою діяльності державної влади після завершення війни?

ДОДАТОК Е

Опитувальник

«Дитинство під час війни (за матеріалами усноісторичних досліджень)»

Мета: зафіксувати досвід, емоції, уявлення, практики та трансформації дитинства в умовах російсько-української війни через особисті спогади, свідчення дорослих, вихователів, батьків.

Загальна інформація

- Вік дитини (або дітей):
- Населений пункт (до/після переміщення, якщо є):
- Чи є дитина ВПО, біженцем або залишилася на тимчасово окупованій території?
- Хто відповідає на запитання:
 - Батько/матір
 - Інший родич
 - Учитель
 - Працівник культури/соцсфери
- Контекст:
 - Життя в зоні бойових дій
 - Евакуація
 - Перебування за кордоном
 - Відносно безпечний регіон

I. Щоденне життя дитини у війні

1. Як виглядає типовий день вашої дитини (або дитини, яку ви опікуєте) в умовах війни?
Що залишилося незмінним, а що стало зовсім інакшим?
2. Як дитина сприймає сигнали повітряної тривоги, укриття, новини про війну?
Якими словами вона описує свої почуття або страхи?
3. Як війна змінила простір дитинства — дім, подвір'я, школа, ігри, друзі?
4. Які нові форми гри, спілкування або "вигаданих світів" виникли у вашої дитини в умовах війни?
5. Які речі дитина називає "своїми скарбами" або "оберегами" під час війни?
Чи є в неї предмети, пов'язані з пам'яттю, безпекою, надією?

II. Психоемоційний стан і пам'ять

6. Яким чином, на Вашу думку, війна вплинула на емоційний стан дитини за останній час? *Які моменти були найважчими, а які — найбільш обнадійливими?*
7. Який епізод чи образ дитина запам'ятала найбільше? *Можливо, це був вибух, розмова, ніч в укритті, зустріч із солдатом, перше повернення додому тощо.*
8. Як дитина реагує на втрати: новини про загиблих, зниклих, поранених, або особисті втрати?
9. Які мрії чи бажання вона висловлює щодо майбутнього?
10. Які слова, фрази, пісні, молитви чи вірші підтримували або заспокоювали дитину у складні моменти?

III. Формування національної свідомості

11. Як війна вплинула на уявлення дитини про свою країну, народ, державу? *Чи відчуває вона гордість, злість, співпереживання, відповідальність?*
12. Чи змінилося ставлення до української мови, культури, історії?
13. Які національні символи (прапор, герб, пісня, вишиванка) стали для дитини важливими?
14. Кого з українців дитина називає героями? Чому?
15. Чи спостерігали ви, як дитина сама ініціює участь у волонтерстві, допомозі, підтримці військових або інших дітей?

IV. Родинні зв'язки та громадська підтримка

16. Як змінилися стосунки дитини з батьками, братами/сестрами, бабусями/дідусями в умовах війни?
17. Чи зросла роль родини як джерела безпеки й підтримки?
18. Чи бере дитина участь у громадських, релігійних або культурних ініціативах (навіть спостерігаючи)?
19. Як дитина реагує на історії інших дітей, які втратили дім, батьків, здоров'я?

V. Погляд у майбутнє та історична пам'ять

20. Що, як Ви вважаєте, дитина збереже у своїй пам'яті з цього непростого часу?
21. Якою, на Вашу думку, Ваша дитина запам'ятає своє дитинство в умовах війни? Що вона могла б розповісти про цей досвід наступним поколінням?
22. Як ви вважаєте, що потрібно зробити, аби цей досвід не став травмою, а перетворився на силу?
23. Чи вважаєте ви важливим фіксувати дитячі спогади, малюнки, щоденники, розповіді для майбутнього архіву пам'яті? *Як це можна було б організувати в школах, громадах, музеях?*

ДОДАТОК Д

Опитувальник

«Дитинство в окупації – досвід війни»

Мета: зафіксувати індивідуальний досвід дітей, які перебували на тимчасово окупованих територіях, через призму повсякденного життя, емоційного стану, пам'яті, культури, мови та усвідомлення себе як українців.

Загальні дані

- Вік дитини (або дітей):
- Населений пункт (до/після переміщення, якщо є):
- Чи є дитина ВПО, біженцем або залишилася на тимчасово окупованій території?
- Хто відповідає на запитання:
 - Батько/матір
 - Інший родич
 - Учитель/Вихователь
 - Працівник культури/соцсфери
- Контекст:
 - Життя в зоні бойових дій
 - Евакуація
 - Перебування за кордоном
 - Відносно безпечний регіон
- Тривалість перебування в окупації

I. Життя під окупацією

1. Як змінилося життя вашої дитини (або дитини, про яку ви розповідаєте) після початку окупації?
Що стало найпомітнішим? Як виглядав «звичайний день»?
2. Як дитина реагувала на присутність окупаційних військ?
Чи мала вона контакт із ними, яких слів/поведінки остерігалася?
3. Чи зберігалася можливість навчання?
Як проходило навчання: дистанційно, підпільно, за програмами окупантів, не відбувалося зовсім?
4. Яку мову дитина використовувала в побуті?
Чи були обмеження/тиск щодо використання української мови?
5. Як дитина сприймала символи – українські або нав'язані окупантами?
Чи приховувала щось, носила, малювала, згадувала?

6. Які джерела інформації були доступні?
Чи було відключено українське телебачення, інтернет?

II. Психоемоційний стан і поведінка

7. Як змінився емоційний стан дитини під час окупації?
Чи були періоди страху, ізоляції, пригнічення?
8. Як дитина пояснювала те, що відбувається?
Які слова, питання, фрази звучали від неї про війну?
9. Що допомагало їй відчувати бодай тимчасове полегшення, радість, нормальність у цих умовах?
10. Які події (епізоди) стали найболючішими або найбільш пам'ятними для дитини?

III. Родина, суспільство, підтримка

11. Як змінилася роль батьків, родичів, старших під час окупації?
Як забезпечувалася безпека дитини?
12. Чи залишалися діти наодинці вдома, в укриттях, у небезпеці?
Чи були моменти розлуки або евакуації родини?
13. Чи допомагали одне одному сусіди, громада?
Чи існувала взаємодопомога, підпільні ініціативи, підтримка?

IV. Ідентичність, національна свідомість

14. Як, на вашу думку, окупація вплинула на національну самосвідомість дитини?
Чи стали вона більше говорити про Україну, мову, прапор, захисників тощо?
15. Чи з'явилося у дитини усвідомлення «свого» та «чужого»?
Як вона реагувала на «своїх» – ЗСУ, волонтерів, українські новини?
16. Як змінилося ставлення дитини до української культури, мови, історії після окупації?

V. Після виходу з окупації

17. Якими були перші емоційні та поведінкові реакції Вашої дитини після виїзду з окупованої території або після завершення окупації? Що змінилося у її поведінці, спілкуванні чи загальному стані?
Що дитина казала, що їй найбільше вразило або здивувало?
18. Як дитина адаптувалася після повернення на підконтрольну територію (або евакуації за кордон)?
Чи змінилися її емоції, поведінка, контакти з іншими дітьми?

19. Чи виникають у дитини спогади, кошмари, реакції на гучні звуки, певні слова?

20. Що допомогло дитині оговтатись після пережитого?
Наприклад, заняття, люди, підтримка, відчуття безпеки.

VI. Пам'ять і наратив дитинства

21. Як дитина розповідає про окупацію зараз?

Що вона пам'ятає найсильніше? Як описує свій досвід?

22. Яку історію/епізод, на вашу думку, варто зберегти як частину колективної пам'яті?

23. Що ви самі вважаєте важливим зафіксувати про дитячий досвід окупації?

ДОДАТОК 3

Опитувальник для волонтера

I. Досвід волонтерської діяльності

1. Розкажіть, будь ласка, як і коли Ви прийняли рішення стати волонтером/волонтеркою після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року? Що стало для Вас вирішальним моментом?
2. Чи мали Ви досвід волонтерства до 2022 року (наприклад, під час АТО/ООС, Майдану, чи в інших сферах)? Якщо так, чим відрізняється поточний досвід?
3. До якої волонтерської організації Ви долучилися, або діяли індивідуально/у складі неформальної групи? Як Ви знайшли цю спільноту чи напрямок?
4. Які саме види допомоги Ви надавали? (Наприклад: гуманітарна допомога, медична допомога, військове спорядження, логістика, інформаційна діяльність, психологічна підтримка, евакуація, допомога ВПО, тваринам, відбудова тощо). Розкажіть детальніше про один або декілька основних напрямків.
5. У яких регіонах чи населених пунктах Ви переважно працювали? Чи доводилося бути у "гарячих точках", на прифронтових або деокупованих територіях?
6. Чи стикалися Ви з небезпечними ситуаціями під час волонтерської діяльності? Розкажіть про найпам'ятніші або найскладніші епізоди, пов'язані з ризиком для життя чи здоров'я.
7. Чи доводилося Вам взаємодіяти з військовими, представниками влади, іншими волонтерами, іноземними організаціями? Опишіть ці взаємодії.
8. Найбільш пам'ятна історія або подія у вашому волонтерстві? Просимо докладно описати ситуацію, що запам'яталася найбільше — емоційно або за впливом.
9. Чи були у Вашій діяльності ситуації, коли доводилося приймати складні моральні або етичні рішення?

II. Мотивація та емоційний стан

10. Що мотивувало Вас продовжувати волонтерити, незважаючи на труднощі, небезпеки чи виснаження?
11. Якими були Ваші емоції та очікування на початку волонтерської діяльності (шок, розгубленість, гнів, страх, рішучість, надія)? Як вони змінювалися з часом?
12. Як Ви справлялися з емоційним навантаженням, стресом, втомою, вигоранням? Чи отримували психологічну підтримку або мали власні методи?

13. Чи відчували Ви підтримку від родини, друзів, колег, громади? Наскільки ця підтримка була важливою для Вас?
14. Які моменти приносили Вам найбільше задоволення, натхнення чи відчуття виконаного обов'язку у волонтерській роботі? Чи були моменти розчарування?

III. Виклики та труднощі

15. З якими основними труднощами та викликами Ви стикалися у своїй волонтерській діяльності? (Наприклад: логістика, брак ресурсів, бюрократія, недовіра, шахрайство, власна безпека, емоційне та фізичне виснаження, моральні дилеми).
16. Як Ви долали ці перешкоди? Які рішення приймали? Чи доводилося проявляти нестандартні підходи?
17. Чи були ситуації, коли Ви відчували себе безсилими або розчарованими? Як Ви їх долали?
18. Чи відчували Ви зміни у ставленні до волонтерів з боку держави, суспільства чи військових з плином часу?

IV. Рефлексія та значення

19. Як, на Вашу думку, Ваша волонтерська діяльність вплинула на хід подій або на життя конкретних людей/громад?
20. Чи змінилося ваше уявлення про Україну, суспільство, громаду завдяки цій діяльності?
21. Як цей досвід змінив Вас особисто? Які нові якості, знання чи навички Ви набули? Що Ви переосмислили?
22. Як ваше волонтерство сприймає ваша родина, оточення?
23. Чи отримували ви подяки, нагороди, визнання за свою діяльність? Якщо так, то які? Чи це було важливо для вас?
24. Яку роль, на вашу думку, відіграють волонтери в сучасній історії України?
25. Які найважливіші уроки Ви винесли з Вашого волонтерського досвіду під час війни?
26. Що Ви хотіли б передати майбутнім поколінням про роль волонтерства у цій війні, про тих, хто допомагав, і про те, що пережила Україна? Яке Ваше головне повідомлення?
27. Як Ви бачите роль волонтерського руху в Україні після перемоги? Які його перспективи?
28. Чи є щось ще, що Ви хотіли б додати або про що не було запитано, але що, на Вашу думку, є важливим для цієї історії або для розуміння волонтерського руху?